

**ХРЫСЬЦІЯНСКАЕ АБ'ЕДНАНЬНЕ БЕЛАРУСКІХ РАБОТНІКАЎ
У В. БРЫТАНІІ**

АБ'ЕДНАНЬНЕ
МЕСЯЧНИК

**UNITED CHRISTIAN BYELORUSSIAN WORKERS IN GT. BRITAIN
MONTHLY**

А Б'ЕД НАНЬНЕ

№1/84 ЛЕНДАН ЛЮТЫ 1960 ГОД. ГОД ВЫДАНЬЯ 13

ІЗНОЎ АНТЫ-СЭМІТЫЗМ НА МІЖНАРОДНАЙ СЦЭНЕ

Гісторыя жыдоўскага народу ахоплівае сабою некалькі тысячагодзьдзяў. На працягу гэтага часу, жыды, падобна да других народаў, перажывалі пэрыяды свайго расквіту і пэрыяды заняпаду, у часе якіх іх радасці чаргаваліся з горам і мукай. Нажаль, гэтых апошніх яны мелі значна болей чымся першых, а карані анты-Сэмітышму ляжаць у глыбокай мінуўшчыне.

Жыдоў білі у Егіпце, Ассырыі і Вавілоне, у Грэцыі і Рыме, над імі зъдзекаваліся хрысьціянскія "крыжаносцы" і хрысьціянскія цэрквы, іх прыгняталі шмат якія дзяржавы і шмат якія народы.

Паўстае, дзеля гэтага, натуральнае пытаньне: якія былі гэтamu прычыны і хто у гэтым быў вінаваты?

Некаторыя дасьледчыкі жыдоўскага пытаньня высоўваюць наступныя тры прычыны: рэлігійную, эканамічную і палітычную. Магчыма, што гэтым можна ахапіць усё, калі так званую "расавую тэорыю Гітлера-Розэнберга" разглядаць як вынік аднай з папярэдніх.

Але устанаўленыне самой прычыны яшчэ ня дасць нам падставы для асуду аб віне. Не увайходзячы у аналіз розных формаў анты-Сэмітышму, прыдзецца яшчэ паставіць і адно дадатковое пытаньне, пайменна: ня ужо у ва ўсіх выпадках зъдзеку над жыдамі віна падае выключна на прыгнятальнікаў і ні каплі віны няма прыгнятаных? Паводле тэорыі магчымасцяў трэба было-б дапусціць, што у некаторых выпадках і жыды былі ня безграха.

Прыймаючы-ж пад увагу, што так званая тэорыя магчымасцяў з посьпехам карыстаецца матэматыка у тых выпадках, калі мы маєм дзела з узаемадзеяннем вялікае лічбы прыпадковых фактараў, а у гэтым выпадку якраз такія фактары існуюць, дык прыдзецца гэтую тэорыю прымяніць і для нашага разважанья хоць і з пэўнаю агаворкаю.

Па-першае, ня усякая віна /нават зусім удаводненая/ падлягае найвышэйшай меры пакараньня, а да кой якраз меры пакараньня трэба залічыць усе антыжыдоўскія пагромы, ня кожучы ужо аб безчалавечай, дзікай і ганебной масакра, якую праводзілі гітлероўцы.

Па-другое, адзінаю, паводле майго глыбокага перакананьня, віною жыдоў у ва ўсіх даконванных выпадках, уключаючы сюды эпізоды з старадаўнім мінуўшчынам, ёсьць тое, што жыды пера-

вышалі сваіх прыгнятальнікаў сваім інтэлектам.

Толькі для камуфляжа, фактычна, ды упорыстага нежаданья людзей прызнаць гэтую вышасць жыдоўскага інтэлекту, высоўваюцца розныя іншыя прычыны, якія па сутнасці сваёй ёсьць вынікам, а не першапрычынамі.

Акром таго, паданая вышэй мною "віна" ані у якім выпадку не падлягае пакаранню, бо-ж тут фактычна мы маем дзела з людзьмі "бяз віны вінаватымі".

Ня ужо-ж мы можам вініць жыдоў за тое, што яны далі чалавецтву найбольшых філязофаў і геніяў? Прауда, двое з іх расхісталі старыя "устоі" усяго съвету: гэта - Хрыстос, з ягонаю несъмяротнаю ідэяй хрысьціянства - у глыбокай мінуўшчыне, ды Карл Маркс, з ягонай утопійнаю ідэяй камунізму - у навейшыя часы. Але ці-ж можна за гэта вініць усю жыдоўскую нацыю у цэлым? - Бязумоўна не!

Калі-б, урэшце, хто-небудзь пробаваў знайсці пэўную долю апраўданья тых жудасных масакраў жыдоў, якія мелі месца у старадаўніцтве, аргументуючы іх някультурнасцю, рэлігійным фанатызмам ды цямнотаю шырокіх народных масаў, дык у ваусякім выпадку ён ня знайдзе найменшага аргумэнту для апраўданья пагромаў і жудасных масакраў XX веку.

Нажаль, XX век якраз і адзначыўся такімі агіднымі праявамі над безбаронным жыдоўскім насельніцтвам. Ведамыя Кішэнеўскія, Аршанская, Беластоцкая ды шмат іншых пагромы 1903-1914 гадоў былі арганізаваны зусім адкрыта Царскаю адміністрацыяй. Ня лепш дзеялася і у перадваеннай так званай "дэмакратычнай" Польшчы, на рахунку якое запісаны ведамыя жыдоўскія пагромы у Львове /1918г./, у Вільні /1920г./, у Пшытыку /1936г./ ды у шмат іншых гарадох і мястэчках. Акром, зусім адкрытых масакраў жыдоў, польскі "дэмакратычны" урад праводзіў і іншыя формы анты-Сэмітызму, пачынаючы ад эканамічнага байкоту да "нумэрус кляузус" у сярэдніх і вышэйшых школах.

І тут, зразумела, знайдуцца такія абаронцы гэтых агідных праяваў чалавеканенавісці, якія будуть тлумачыць мінулае ці то царскімі часамі у Рэсеi ці то "рэакцыйнасцяй" перадваеннай Польшчы. Аднак, факты гавораць аб нейчым зусім іншым. Праявы анты-Сэмітызму былі ня толькі у царской Рэсеi і ня толькі у перадваеннай Польшчы. Келецкі пагром 4-га ліпеня 1946 году быў ужо ня у "рэакцыйнай" перадваеннай Польшчы, а у польшчы "людовай дэмакрацыі" пад кірауніцтвам "найдэмакратычнейшай" Камуністычнай Партыі. Справа Маскоўскіх лекараў - жыдоў у абвінавачваньні іх у "атручваньні" камуністычных заправілаў паўсталая ня у царской Рэсеi, а у Камуністычным Савецкім Саюзе з наказу "найлепшага" камуніста - Сталіна. Магчыма, што толькі съмерць гэтага ката людзкасці уратавала рэшту жыдоў, якія яшчэ засталіся у СССР, ад лёсу іх папярэднікаў у Кішэнёве ці Орши.

Урэшце, пагалоунае вынішчэнне жыдоў Гітлерам адбывалася не у сярэднявеччу, а у 1941-1945 гадох ды праводзілася на ўсімі масамі, а вырадкамі найбольш культурнага народу на сьвеце...

Здавалася, што пасля тае катастрофы, якую перажыла Нямеччына у выніку дзеянасьці гітлероўцаў, на сьвеце не застанецца болей месца на расавую ці рэлігійную неталеранцыю. Аднак... сёньня мы бачым зусім іншае. Нейкія цёмныя сілы ізноу праводзяць гэтую, асуджаную усім культурным съветам, агідную акцыю...

Пачалося з Нямеччыны, але хваля пакуль што "адпаведных" дэмансацый пракацілася амаль па усіму съвету. Ці гэта праявы зусім зъехаўшых з глуздаў адзінак, ці нейкай арганізаванай акцыі, кіраваная нейкай чорнай рукою?

Якіб адказ на гэтае пытанье на выпаў, неабходны неадкладны і рапучыя меры для ізалявання гэтых вырадкаў ці то у "варъяцкіх дамох" ці то за турэмнымі кратамі. Як першыя, так і другія зъяўляюцца небяспечнымі для чалавецтва і павінны быць дакладна ад яго ізаляваны.

Дасюлешнія "дэмакратычныя" мерапрыемствы аказаліся зусім недастатковымі на толькі у Нямеччыне, але і у іншых краінах.

Калі ходзіць аб Нямеччыну, дык там мусіць быць ізаляваны усе тыя асобы, якія прыймалі беспасрэдні удзел у вынішчэнні жыдоў ды іншых ворагаў нацызму, і то незалежна таго, ці яны самі кіравалі гэтай акцыяй ці толькі выконвалі загады старых ад іх рангаю. Мае меркаваны для такога рапучага мерапрыемства наступныя: хто кіраваў акцыяй вынішчэння ёсьць або зусім ненармальны чалавек, або праста праступнік і таму неадкладна павінен быць адзыяланы; той, хто выконваў загады, прыймаючы беспасрэдні удзел у вынішчэнні, і не зваръяцеў падчас гэтае налюдзкае работы, таксама ёсьць або варъятам, або чалавекам здольным на найагіднейшае праступства і таму, як небяспечны, павінен быць таксама ізаляваны.

Ніякія іншыя паумеры у гэткім выпадку не памогуць. Зло трэба вырываць з каранём, бо, калі яно запусціць свае карані глыбей /як гэта было з гітлерызмам/, дык будзе ужо позна на лекі. Людзкасць ізноу стане перад пагрозаю і то пагрозаю, горшаю нават ад камунізму.

Але і гэтаю аднэю мераю нельга абмяжавацца. Трэба неадкладна паддаць рэвізіі усю школьнную систэму ды адпаведным спосабам забяспечыць ад гэтае заразы падрастаючае пакаленіне.

Разглядаць гэтую праяву, як нейкія "выбыркі" неадпаведных адзінак анік нельга. І зусім няслушна паступаюць тыя "дэмакратычныя" краіны, якія для абароны быццым прынцыпу - "свабоднае прэсы" на уводзяць адпаведных законаў, караючых за кожную праяву антырасавае, або антырэлігійнае прапаганды у прэсе. Свабода - гэта не анархія, і таму, у такіх выпад-

ках, ідзе не аб звужэньне гэтае свабоды, а выключна у абароне перад анархіяй, якая загражае усім і кожнаму.

Цяпер слова за Арганізацыяй Аб'едных Нацыяў, якая павінна паставіць урэшце гэтае пытанье на міжнародным форуме ды прыйняць тую ці іншую пастанову, замацаваную адпаведнымі санкцыямі.

Ці, аднак, А.А.Н. нешта у гэтым кірунку зробіць, скажаць цяжка, бо-ж прадстаунікі ня меншае пошасьці, як анты - Сэмітызм, прадстаунікі так званага камунізму усё яшчэ засядаюць у гэтай арганізацыі, падрываючы яе аутарытэт у вачох звычайных чэсных людзей...

Х Т О К А Г О Д А Г А Н Я Е ?

Яшчэ нядауна кожны бальшавіцкі "бос" абяцаў ня толькі дагнаць, але і перагнаць Амэрыку, аднак кожны з іх абяцаў зреалізаваць гэта не раней як з канцом пэунае "пяцігодкі", ці "сямігодкі"...

І вось, нечакана начуліся якраз галасы не Крамлёскіх "босаў", а прадстаунікоў Амэрыканскага палітычнага съвету з дамаганьнем ...даганяць Савецкі Саюз!

Дык, урэшце, хто-ж каго даганяе? Час ад часу гэтыя галасы раздаюцца адначасна з двох бакоў - з Амэрыкі і з Савецкага Саюзу, і звычайнаму съмяротнаму цяжка разабрацца хто-ж фактычна на перадзе і каму прыходзіцца даганяць?

А справа прадстаўляеца даволі проста: у аднай галіне Савецкі Саюз усьціж мусіць безнадзейна гнацца за Амэрыкай, а у іншай - наадварот Амэрыканцам і Ангельцам прыходзіцца даганяць Савецкі Саюз.

Такою галінаю, у якой Амэрыканцы апынуліся у хвасьце Савецкага Саюзу ёсьць /як гэта ня дзіуна/ навука і тэхніка.

Зразумелая рэч, што у Савецкіх перахвалках шмат ёсьць так званае "ліпы", што на бальшавіцкім жаргоне азначае - фікцыю, ці фальшыку, але ёсьць у іх і вялікая доля прауды. Прыклады з "спутнікамі" ды далёка-сяжнымі ракетамі паказалі, што Савецкія вучоныя маюць ужо вялікія дасягненіні у гэтых галінах. Прауда, яны не зьяўляюцца піянерамі у гэтых справах, бо скрысталі толькі з того, што было зроблена Амэрыканцамі і Немцамі, але скрысталі з гэтага умела і з вялікаю энэргіяй прыступілі да удасканальваньня таго, чаго заходнія навукоўцы дабіліся паслья шматгадовых досьледаў.

Паўстае, аднак, пытанье чаму ролі так шыбка перамяніліся?

Каб адказаць на гэтае пытанье ды знайсьці прычыну такога нечаканага посьпеху з боку Савецкіх вучоных, трэба разгледзець усебокава ня толькі варункі, у якіх прыходзіцца

праца в сёння Савецкім і Заходнім вучоным, але і эдукатычную систэму гэтых краінаў і народаў.

Калі ходзіць аб варункі, у якіх працуе Савецкія і Амерыканскія дасыледчыкі, дык перавага сёння выпадзе якраз па боку Саветаў, дзе таталітарная систэма значна хутчэй реагуе на усякія патрэбы і з неабмежанай свабодай карыстаецца ня толькі фінансавымі сродствамі, але і людzkімі запасамі. У дэмакратычных краінах, дзе усякія выдаткі павінны быць апрабаваны парламентамі, дзяржаўная машина працуе вельмі паволі, а часам нават з вялікімі перабоямі. У дэмакратычных краінах заусюды у парламентах ёсьць апазыцыя, якая часам знарок тармозіць тыя ці іншыя мерапрыемствы кіруючай партыі, нават у тым выпадку, калі тое тармажэнне шкодзіць самой дзяржаве, усяму народу.

У Савецкім Саюзе з гэтым німа ніякага клопату, бо-ж там, фактычна, над дзеяльнасцяй ураду ці партыі ніякагана-роднага кантролю і усе неабходныя для таго ці іншага досьледу рэчы вырашаюцца самім урадам.

Другою прычынай хуткага поступу у Савецкіх досьледах з'яўляецца тое, што Савецкія вучоныя фактычна дасталі ужо готовыя матар'ялы /формулы і аблічэнні/, якія былі украдзены Савецкімі шпіёнамі у Амерыцы ды Англіі. Акром таго, дысципліна працы у Савецкім Саюзе і на Захадзе вельмі і вельмі розная. Заходні вучоны мае поўную свабоду у сваёй працы і можа раскладаць яе так, як яму падабаецца, Савецкі-ж вучоны дастае пэунае заданье, якое павінен выканаць у вызначаным часе. Нівыкананье паставленага задання для Савецкага вучона-га можа выклікаць вялікія няпрыемнасці, а у некаторых выпадках нават паставіць пад пагрозу самае ягонае жыцьцё.

Але найбольшую аднак перавагаю Савецкага Саюзу з'яўляецца сама эдукатычная систэма, якая непараўнальная вышэй стаіць ад систэмы і Амерыканскай і Ангельскай. Возьмем для прыкладу пачатковую школу. У Савецкім Саюзе даўно ужо мінулі таго, калі вучні у школе рабілі што толькі ім падабаецца, а камсамол тэрагізаваў настаянікаў. Цяпер вучань пераводзіцца у наступную клясу толькі у тым выпадку, калі ён прысвоіў сабе пэуную суму веды гэтае клясы. У Англіі - вучня пераводзяць з клясы у клясу не на падставе прысвоенай ім веды, а па веку. Вучань тут абавязаны праседзець у школе да 16 год, але фактычна толькі прасядзець, бо, калі ня хоча, можа зусім ня вучыцца і па сканчэнні школы быць, калі ужо ня поўным анальфабетам, дык прынамсі - поуаналъфабетам, а з бегам часу стацца і зусім няграматным.

У Амерыканскай сярэдняй школе /гай скул/ вучань можа выбіраць тыя прадметы, якія яму падабаюцца і таму можа скончыць школу, маючи вельмі і вельмі абмежаную веду з некаторых вельмі важных прадметаў, як напрыклад: матэматыкі, або прыродазнаўства.

Да усяго гэтага яшчэ даходзіць недасканалнасць самой ангельскай мовы ды яе недакладнасць. Принятая цяпер у ангельской мове транскрыпцыя /правапіс/ і вымова зъяўляеца вялікім тормазам у навучаньні дзяцей. Урэшце, калі нават яе яны і апанујць, дык і то ня здолеюць ані вымавіць, ані прачытаць таго слова, з якім яны у жыцці не спатыкаліся. Ангелец просіць "спэлаваць" нават прозвішча, бо-ж без гэтага ён ані вымавіць яго, ані напіша.

Вялікі час надыйшоў як для ангельцаў, так і амэрыканцаў рэарганізаціаць свой правапіс і сваю вымову, робячы яе фанэтычнай і лёгкай для вывучэнья для дзяцей. Прыступаючы да рэформы самога навучанья / а гэтым якраз займаўца цяпер цэлыя камісіі так у Амэрыцы, як і у Англіі/ у першую чаргу акадэмія навук павінна заняцца самою моваю, каб выкінуць з яе беспаворотна розныя анарханізмы.

Некалі у Расеі было толькі 3-4 літары зусім непатрэбныя / ять, фіта, іжыца ды цьвёрды знак / і то Расейская Акадэмія Навук гэты стараславянскі перажытак выкінула, а ангельская мова вымагае значна большае рэформы, але чамусьці аніяк на яе ангельскія вучоныя ня могуць здабыцца. Але без гэтага - упэўнена можна сказаць - не дагнаць ім Савецкага Саюзу, так сама як Савецкаму Саюзу ніколі не дагнаць Амэрыку у галіне гаспадарчай, пакуль будзе існаваць там калгасная систэма!

Жона, тая ці іншя перевага Савецкага Саюзу у галіне науки і тэхнікі сама па сабе ня мела-бы вялікага значэння, калі-б Савецкія высілкі Маскоускіх бальшавіцкіх заправілаў ня былі скіраваны для падбою усяго вольнага съвету.

3 pa.

ПАВІНШАВАНЬНІ

Маладой пары, сябру ХАБР - Еўшалю Мікалаю і Еві Пірас у
дзень іхняга сужэнства дня 23-га студзеня г. г. у Лёндане,
Галоўная Управа і сябры складаюць свае шчырыя прывітаньні і
наилепшыя пажаданьні.

Галоўная Управа ХАБР

ПАВАЛАНЫ ЧЫТАЧУ, ЦІ ТЫ ЗЛАМЫЎ АХВЯРУ НА "АБ' ЕДНАНЬНЕ"?

З ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСІ

Беларускія суды і законадаўства. Копныя Суды. Судзебнік Ка-
зімера Ягайлівіча. Статут Вялікага Княства. Суды намесьніц-
кія, ваяводзкія, вялікага князя, рады. Суды земскія, замка-
выя і падкаморскія. Агульная характэрыстыка суду.

Між людзьмі заўсюды былі і ёсьць розныя непаразуменіі, спрэчкі і нават бойкі, якія, тым ці іншым спосабам, трэба развязваць і ліквідаваць. Ліквідацыя гэтых канфліктаў у на-
родаў малакультурных адбываецца прымітыўна, а у культурных
арганізавана, у пэўных адзначаных формах, пэўнымі нормамі, у
адпаведных установах. Дзеля гэтага людзі стварылі установы
судоў і адпаведныя законы і кодэксы права. Такім парадкам,
гісторыя права ці суду да некаторай меры съведчыць аб разъ-
віцьці культуры таго ці іншага народу.

У беларусаў спачатку судоўніцтва належала да народных
сходаў, веча і часткова да вялікага князя-гаспадара. У кам-
пэтэнцыі гаспадара ці устаноўленага ім суду былі, галоўна,
справы, у якіх закранаўся інтэрэс гаспадарства, а іншыя цы-
вільныя і крымінальныя справы /забойства, калецтва, зънява-
га, крадзеж, разбой, ашуканства, чарапіцтва, гранічныя спрэ-
чкі і інш./ разглядалі народныя суды, якія выліліся у форму
г. зв. "копных судоў".

Копныя суды паўсталі ад веча. Само-ж слова назоў "капа"
мае старадаўніе паходжаньне і выводзіцца яно слова "капіць",
зъбірацца у купу, сход, натоўп. І тыя месцы, дзе зъбіраліся
гэтыя натоўпы, зваліся "каповішчамі", "дворышчамі", "скапо-
вішчамі" і г.д. Копныя суды зъбіраліся пераважна у найваж-
нейшых месцах гарадоў каля княжых палацаў, на рынках і ад-
гэтага нават гэным месцам даваліся адпаведныя назовы. Так,
прыкладам, у Вільні па сяньняшні дзень адна з вуліцаў, неда-
лёка Замкавае гары, называецца "Скапоўкай".

Край быў падзелены на копныя раёны. Адзін раён ахопліваў
па дзіве і больш міляў ушыркі і удаўжкі, а часта нават і па
75-100 кв. км. жыхарства такога раёну, што тварыў "капу", бы-
ло забавязанае выкryваць і судзіць праступкі і наагул роз-
ныя узаемныя спрэчкі жыхароў капы. Браць удзел у копных су-
дах меў права кожны дарослы жыхар бяз розніцы паходжаньня.
Практычна аднак не заўсёды усё жыхарства магло браць удзел
у гэтых сходах, асабліва тады, калі справаў зъбіралася шмат,
і таму жыхарства раёну выбірала спасярод сябе найразумней-
шых людзей і даручала ім суд.

Парадак і прысуд копнага суду апіраўся на звычаёвым пра-
ве. Склікаў капу пакрыўджаны і падаваў ён жальбу /скаргу/.
Спачатку была скліканая г. зв. "гарачая капа", у невялікім
складзе людзей, насьпех, задачай якой было хутка зрабіць ра-

съслед зробленага злачынства, адшукаць вінаватага, правесьці рэвізію, распытаць злачынца або падазронага.

Звычайна злачынец лёгка заходзіўся, бо у выкрыцці яго было зацікаўлена усё жыхарства. Калі съяды злачынца вялі у другі копны раён, дык гэты раён быў забавязаны выкрыць яго або давесьці што ён выйшаў з ягоных межаў. Пасьля съледзтва адбываўся фармальны суд. Перад судом як пакрыўджаны, так і абвінавачаны мелі права даводзіць сваю слушнасць съведкамі, агледзінамі і іншымі спосабамі. Адбываліся прысягі, а часта і катаванні, біцьцё, мучанье, калі цяжка было знайсці праўду. Присуд выдаваўся бальшынёй галасоў копных судзьдзяў. За крадзеж, падпал, чараўніцтва каралі шыбеніцай. За крадзеж у цэрквях - спаленьнем. За крадзеж у магнатаў - чацвертаваннем, рэзаньнем на кавалкі і г. д.

Былі і лягчэйшыя кары, як прызнаныне ганьбы, пакараньне дубінкай, штрафам і іншыя. Спэцыяльных выканальных органаў копных суды ня мелі, але маральная сіла іхняя была так вялікая, што прысуды капы выконвала або сама жыхарства, або, калі гэта былі лягчэйшыя кары, яны выконваліся добраахвотна. Суды гэтая спачатку адбываліся бяз ніякіх запісаў, пратаколаў ці кнігаў. Толькі у другой палавіне ХУІ ст. былі да іх прызначаныя г. зв. "віжи", абавязкам которых было пісаць - справа здачу і прысуд суду. Копным судом падлягалі ня толькі сяляне і мяшчане, але таксама магнаты, баяры, духавенства і усе іншыя станы жыхарства, а нават і чужнікі.

Было гэта аж да ХУ ст., пакуль шляхта і магнаты ня мелі вялікага ліку розных прывілеяў. Пасьля таго, аднак, як яны здабылі розныя прывілеі, дык пачалі выломвацица з-пад копных судоў і самі судзіць падданых ім сялян. Копные суды паступова занепадалі, і множыліся розныя надужыцці.

Бачачы гэта, вялікі князь Казімер Ягайлівіч 29-га лютага 1468 г., пасьля нарады з князямі, радаю Вялікага Княства, выдаў судзебнік. Гэта быў невялікі, але вельмі важны зборнік-кодэкс пісаных законаў, складзены з 25 артыкулаў, якія у бальшыні абазначалі крымінальныя правы, кару за крадзеж і інш. Судзебнік гэты апрацаваны быў на аснове звычаёвага права.

Судзебнік Казімера Ягайлівіча даваў ужо судом асновы, аднак шмат розных прывілеяў уводзіла розныя няяснасці і не-паразуменныі, асабліва з прычыны змагання між шляхтай і магнатамі. Таму судзебнік усьцяж папраўляўся і пашыраўся, ды урэшце вырас у вабшырны, поуны кодэкс законаў пад назовам "СТАТУТ ВЯЛІКАГА КНЯСТВА ЛІТОУСКАГА". Напісаны быў ён як і судзебнік, у беларускай мове, а выданы 29 верасьня 1529 г., за часоў жыгімонта II Старога. Ен абавязваў на усёй тэрыторыі Вялікага Княства і зьяўляўся відавочным довадам, што беларуская культура была за аснову ва ўсім гэтым гаспадарстве. Статут складаўся з 13 разьдзелаў і датычаў да грамадзянска-

га і крымінальна грава; судауніцтва, шляхоцкіх правоў, вайсковае службы і гаспадарскіх правоў. Абасноўваўся ён на звычаёвым праве, судовых прысудах, соймавых пастановах, гаспадарскіх распараджэннях, шляхоцкіх і агульназемскіх прывілеях ды нацыянальных прывілеях. У ім адбівалася пануючая роля буйнага земляўласніцкага стану.

У меру таго, як шляхта здабывала штораз шырэйшыя права і прывілеі, ён не падабаўся Статут з 1529 году, які гварантаў дэцыдующую ролю магнатам. У сувязі з гэтым шляхта зъяўнулася да Вялікага Князя у 1544 годзе на Берасьцейскім сойме з прозьбай зрабіць у ім папраўкі. У 1551 годзе на Віленскім сойме шляхта паўтарыла сваю просьбу. Вялікі князь прыхільна аднёсся да просьбы і магнаты таксама згадзіліся на папраўку. Укладанье новага, другога выданья, статут даручана спэцыяльна створанай яшчэ у 1544 годзе камісіі, якая працавала даволі марудна і падрыхтавала яго толькі у 1563 годзе. Канчатковае-ж зацверджанье Статут атрымаў на сойме у Вільні 11-га сакавіка 1566 году. У Статут гэты згодна з жаданьнем шляхты былі упісаныя: а/тэкст агульна-земскага прывілею з 1551 году, б/прывілею з 8.II.1563 году пра роўнапраўе асоб шляхцкага пажежданья праваслаўнае рэлігіі з рымска - каталіцкай шляхтай, в/Бельскі прывілей з 1.III.1564 году, якім мангаты адмаўляюцца ад асобнай падсуднасці, г/Віленскі прывілей з 13.XII.1564 году пра утварэнне павятовых соймаў, д/акт пацьверджанья Статуту з 11.III.1566 году. Статут другой рэдакцыі складаўся з 14 разьдзелаў, падзеленых на артыкулы. Першы раздзел пасьвечаны быў асобе гаспадара, другі - земскай абароне, трэці - шляхоцкім вольнасцям, чацьвёрты - арганізацыі судоў, пяты - пасагу і вену; шосты - апецы, сёмы - запісам і продажы, восьмы - тэстамэнтам, дзеяты - земскім правом, дзесяты - лоўлі, адзінаццаты - гвалтам, дванаццаты - **абавязкам** паспалітых людзей, трынаццаты - грабежам, чатыранцаты - зладзейству. Галоўнай кропкай Статуту 1566 году з'яўляўся Статут з 1529 году, старадаўнія звычайі, соймавыя пастановы і нямецкае, рымскае і іншыя замежныя права. Правы статуту абавязкавыя былі для усіх грамадзян Вялікага Княства. Ен забесьпячаў асабістую незачэпнасць і адказнасць за праступкі, а таксама уласніцкія права. Калі які-небудзь уласнік рабіў дзяржаўныя праступкі, дык нярухомая наемнасць ягоная канфіскавалася. Праступкі супроць асобы і уласнасці падлягалі адпаведнаму пакаранью. Шляхта паводле статуту з 1566 году карысталася асаблівай апекай закону у парашуаньні з простымі людзьмі. Шляхцічы мелі права прымаць удзел у сойміках дзеля абараныя паслоў на сойм і складу земскага суду, а таксама права удзелу у вышэйшай законадаўчай установе - агульным соймепраз сваіх паслоў, выбранных на сойміках. Зямелъныя уладаньні паводле гэтага статуту цягнулі за сабой абавязак вайсковае службы. Асоба гаспадара лічылася незачэпнай. Злачынствы, на-

кірованыя супроць асобы гаспадара і дзяржавы, караліся асаблівымі спосабамі пакараньня. Новы статут у Вялікім Княсьце ве уводзіў тры катэгорыі судоў: земскі, падкаморскі і замкавы.

У 1588 г. пры жыгімонце ІУ статут быў выданы у трэйцяй рэдакцыі пад кіраўніцтвам канцлера Лявона Сапегі. Гэтая рэдакцыя Статуту таксама была у беларускай мове, і ён быў надрукаваны у беларускай друкарні братоў Мамонічаў у Вільні.

Беларусы вельмі гардзіліся гэтым законам, тым больш, што ён забесьпячаў асновы беларускае гаспадарсьцьвенасці, хоць выйшаў пасля Люблінскага вуніі. У ім Лявон Сапега не зъмісціў ані акту гэтае вуніі, ані іншых нявыгодных для Беларусі умоваў, адбіраючы ім гэтым самым абавязвающую сілу. Адначасна Статут выразна забесьпячаў права беларускае мовы, як урадавае мовы у гаспадарстве.

Такім парадкам Статут гэты зъяўляецца для беларусаў нязвычайна важным культурным, літаратурным і гаспадарсьцьвеным помнікам. Аднак, з гледзішча сацыяльнага Статут для народу, асабліва для сялян, палёгкау не даваў. Наадварот, ён пашыраў яшчэ больш права і прывілеі шляхты і замацоўваў раней імі набытыя права над сялянствам, азначаючы адначасна права гаспадара - караля. Магчыма, што гэтакім спосабам Лявон Сапега хацеў тримаць шляхту пры сваім Беларускім Гаспадарсьце і адцягнуць яе ад гону за польшчынай, што несла згубу Беларусі.

Калі пачало разьвівацца законадаўства, адначасна разьвівалася і арганізацыя суду. Так, побач з копнымі судамі, што паступова выпіраліся з жыцьця, паўсталі суды намесніцкія. Былі гэта суды дзяржаўцаў-кіраўнікоў гаспадарскіх маёнткаў, якія мелі права суду над сялянамі, няупрывілеяванымі гарадамі, баярамі, шляхтай і рэштай жыхарства гаспадарскіх маёнткаў. Ад суду гэтага звольняліся толькі тыя асобы, што мелі асаблівую прывілеі. дзяржаўца намеснік судзіў у прытымбытнасьці прадстаўнікоў мясцовага жыхарства: баяраў, мяшчанаў, а часам і сялянаў.

Права судзіць мелі таксама ваяводы і кіраўнікі паасобных старастваў, якімі кіравалі на такіх самых асновах, як намеснікі-дзяржаўцы. Ваяводзкія суды разглядалі справы і тых асобаў, што падавалі жальбы-скаргі на дзяржаўцаў.

Вышэйшым судом быў Суд Вялікага Князя. Ен судзіў тых, што не падпадалі пад мясцовыя суды - розных князёў, паноў, шляхцічаў, ці вуноў-дзяржаўцаў, а таксама разглядаў справы, што скіроўваліся яму пасля прысудаў судоў ніжэйшае ступені. Вялікі князь судзіў у прытымбытнасьці асэсараў, паноў рады, - дворных ураднікаў і іншых урадавых асобаў, але прысуд выносіў сам.

Апрача таго, паўсталі суды паноў-рады. Яны збираліся тады, калі у краі ня было вялікага князя, і іхны суд быў роў-

назначным з судом князя.

Паводле Статуту 1566 году на Беларусі, на жаданьне шляхты, можна было уводзіць тры катэгорыі судоў: земскі, падкаморскі і замковы, як гэта было у Польшчы.

Земскі суд складаўся з судзьдзі, падсудка і пісара, выбіраных на паветавых сойміках і зацвярджаных гаспадаром. Гэтаму суду падпадалі усе шляхоцкія справы грамадзянскага і крымінальнага харектару, за выняткам тых спраў, якія падпадалі замковаму суду. Апэляцыя магла падавацца на разгляд гаспадара.

Замковы суд, які кіраваў стараста судовага павету-раёну, што меў замак або гаспадарскі двор, разглядаў наезды на шляхоцкія дамы, гвалты, разбой, зладзейства і фальши, скіраваныя супроць шляхты. Замковаму суду падлягалі і чужынцы. Справы гэтыя судзіў сам ваявода або стараста, а калі яго ня было - намеснік суду. Апошняя жальба на іхныя прысуды магла скіроувацца да гаспадара.

Падкаморскі суд разглядаў спрэчныя межавыя справы. Падкаморага дажыцьцёва вызначаў сам гаспадар з ліку асёлых шляхцічаў. Сам-жа падкаморы выбіраў сабе у дапамогу двух каморнікаў, якія, на ягоны загад, даглядалі спрэчныя справы. Апэляцыі і ад гэтага суду можна было падаваць гаспадару.

Уся судовая працэдура павінна была весьціся і запісвацца ва ўсіх судох у беларускай мове. Арганізацыйна-ж пабудова судоўніцтва была абапертая на прынцыпе упрывілеяванасці магнатаў і шляхты з некарысьцю для сялянства, што было крыўдным для апошнягя. Аднак, дзеілася гэтак ня толькі на Беларусі, але і ва ўсёй Эўропе, бо была такая пара.

Агулам, аднак, бяручы, сама установа копных судоў, а на-самперш Статут Вялікага Княства, съведчыць аб вялікім культурным разьвіцьці Беларусі, асабліва раўнуючы да Масквы, якая толькі у 1649 г. падрыхтавала свой першы збор законаў п. н. "Уложение царя Алексея Михайловича", і то у бальшыні сьпісаны з нашага Статуту. Вось што аб гэтым кажа расейскі вучоны праф. дъяконаў: "З усіх 25 разьдзелаў "Уложения" разьдзелы 2, 3, 4, 5, 7 і 9 зъляўляюцца бадай даслоўным пераказам з Статуту /з разьдзелаў I і II/. У вадным разьдзеле найменш 55 параграфаў, узятых з розных мясьцінаў Статуту - /усіх параграфаў "Уложение" мела 967/; разьдзел 22 бадай цалкам узяты з разьдзелу XI. Частка параграфаў перакладзеная і цалкам сьпісаная, частка-ж датарнаваная да абставінаў маскоўскага "самодержавия". Есьць выпадак, дзе сьпісаны параграф бяз добра га разуменія ягонага сэнсу. Разам узятыя з беларускай мовы і жыццем перанесеныя у расейскую розныя праўныя тэрміны, якіх менш разьвітая тады расейская мова ня мела. Словы, якімі пачынаецца бадай кожны параграф "Уложения": "А буде кто" ёсьць простай перадачай звычайнай формулы Статуту: "Гды-бы хто".

Але дарма, што Масква мела перад сабой адзін з лепшых на гэныя часы збораў законаў, роўных якому тады ня было ня толькі ва усходняй, але і шмат якіх краёх заходняй Эўропы, - яна не патрапіла добра з яго і съпісаць. Той-жа самы праф.Дзяконаў піша, што "образец оказался много выше снимка". Далей ён кажа гэтак: "Бяручы на увагу пазычки з Статуту... трэба ладна абмежаваць пагляд аб "Уложении", як аб строга нацыянальным зборніку маскоўскага права, які абыймае сабой гістарычна выпрацаваныя у гармоніі з народным перакананьнем усіх абраў і усіх клясаў дзяржавы нормы права... На ім з асаблівай яснасцю можна давесці справядлівасць цверджаньня, што і маскоўскі закон /указ/ разыходзіўся з маскоўскім правам". Чаму? - Таму, што ён быў заснаваны праз Статут на праве беларускім.

І з гэтага мы ізноў бачым, як шмат Масква брала ад беларусаў і як вялікую культурную ролю адыгрывала Беларусь на усходзе Эўропы у мінуласці.

- 0 -

Уладзімір Клішэвіч

В А С І Л Ъ К А Л І Н А

Паэма

Разьдзел 3-ci.

/Працяг, глядзі пачатак "Аб' еднаньне" №4/82/; №5/83/

XIX

Бедняк працуй у горкім поце.
 За акрываўлены мазоль
 Табе пузаты не далоціць.
 Ен вычуў маці сэрца боль:
 Да ночы позняе яна
 Другім рабіла задарма.
 Баліць съпіна. Як тое джала
 Калола ногі ёй іржышча
 Дадому прыйдзе, кроў аж съвішча,
 Багатая у цяньку ляжала.

XX

Калі ужо выйшлі з-за парога
 Пакінуць роднае сяло
 Тады успомнілі і Бога,
 Але запозна ім было.
 Іх добрасьці няма мяжы,

Хоць ты да раны прылажы.
 Зусім і гонар іх пакінуў,
 А твары - чистыя анёлы
 Прапаў ранейши съмех вясёлы,
 Зъляцела ухмылка тонкіх кпінаў.

XXI

"На сход! Рыгор, на сход! Гаўрыла"-
 Марына клікала знарок,
 А пасакрэту гаварыла:
 "На сход ганеце нас, жанок
 ды чулі-ж вы... Минулы раз
 Кабеты выгналі калгас.
 Што зробяць там яны жанчыне?
 Наслухалі праклёнаў крыху...
 Як паднялі неразъбярыху,
 Быў сход бяз выніку зачынен."

XXII

Калі ужо сам з райвыканкуму
 Арлом ляцеў на вёску Гак -
 Ня было літасьці нікому,
 Неабыходзілася так.
 "Хто вас, баб'ё, сюды прасіў?"
 Так бабам выкрыкнуў на зъдзіў.
 "Дамоў пайшлі! К гаршку і печы!
 Калгас павінен быць па пляну...
 Хай мужыкі на сход заглянуць,
 Я справу вам ня дам калечыць."

XXIII

"Сельвыканана! Такім чынам,
 Каб ня было на іх бяды,
 Неракажы хутчэй мужчынам,
 Каб зараз-жа прыйшлі сюды.
 Яшчэ сядзяць тут кулакі...
 Тут справа іхніе руکі,
 цьвітуць кулацкія галовы!
 Бедняк на сход ісьці баіца,
 Схаваўся у жонкі пад спадніцай
 Тут выкрунтас нязнаны, новы."

XXIУ

Сам Гак прыехаў не на жарты,
 Патрэбна было съціснүь так
 У свой кулак сялян упартых,
 Каб нават задрыжэў бедняк
 Быў страх і страх яшчэ які!
 Або Сыбір, ці Салаўкі
 Маглі усьміхнуцца нечакана.
 І хто стварыў такога Юду?
 Ен мог бяз права і бяз суду
 Загнаць туды Пятра, Івана.

ХХУ

"дарэмна я ня трачу слова,
 Крыж на уласнасьці пастаў.
 Цяпер чытаю з пастановы...
 /насьля я вышлю і устаў/
 - дабраахвотна кожны з нас
 Сягоńня пішацца у калгас.
 Няма шляху для нас другога,
 Каб выхаваць сялянства масу,
 Як толькі шлях што да калгасу -
 "мыве калгас хай "Перамога"!

ХХУІ

І Шлемка Гак да сваёй Сары
 Махнуў як гром яго спаліў,
 Бо так заусоды камісарыў,
 Не шкадаваў сялянскіх ніў.
 Чужымі усе яму былі,
 Што працавалі на зямлі.
 Сам памятуе хлеб свой цяжкі:
 Быу гандляром рызьяз і мазі,
 У бруднай крамцы вечна лазіў,
 На съметніках зьбіраў сам пляшкі.

ХХУІІ

Праз сем гадоў душу нячыстых
 Ежоў адважна у руکі згроб
 І Шлемка Гак, як сыяністы,
 Схапіў дачасна кулю у лоб.
 "Капут, казаў Сыцяпан, капут...
 Надзелі нам яны хамут.

Таму цяпер усімі намі
Пакуль ня выцягнеш і ногі,
/Ярмо наложаць і на рогі/,
Варочаць будуць, як валамі."

XXVII

Спаткаў я Еселя рабога,
А ён мне так:- Прышла пара...
Жыды далі вам, гоям, Бога
Цяпер дадуць вам і цара.
- Твае багі, твае цары
Паскачуць толькі да пары.
Хоць ланцугом зямля спавіта,
Ня вылупляй зараней вочы,
Не гоп, калі не пераскочыу,-
Адказваў Еселю Мікіта.

XXIX

Рабіць сяляне не хацелі,
Зіма скуголіла у гальлі,
Ляжалі тыднямі у пасьцелі,
Жывёлу нішчылі, пілі.
Прамень вясной зірнуў у хлеў -
Страху з саломы конь праеў.
Малюнак быў жыцьця "чароўны":
Калгас квітнеў у поўным росьце,
Скрабліся коні у каросьце,
Авечкі бегалі бяз воўны.

XXX

Ня страчана. Адважна ідзеце!
Нас не адзін у бой гукаў.
У полі стогне цяжка вецер,
Калыша вырваны рукаў.
Уважліва паслухай ты,
Што шэпчуць раніцай лісты:
- Навокал глянь на съвет рухавы
Які малы ён і вялікі,
Узносяць стромка свае пікі.
Зялёныя вясною травы.

/Працяг будзе/

Ул. Клішэвіч

СІЛА ПЕСЬНІ
|||||

Быў я хлапчуком гадоў дзесяці-адзінаццаці. Я падвозіў касдоў - бацьку і старэйшага брата на балота касіць сена.

Памятаю ехау я лесам назад дадому. Колы калёсаў стукалі па карэньях дрэу. Мухі і авадні назойліва садзіліся на сьпіну каню. Я час ад часу адганяў зядзь жмаках травы, або бярозавымі веткамі.

Час быу паполудні. Выехау я на палянку. З правага боку ад мяне мэтраў у трывцаці на пяшчанай глебе сядзела маладая жанчына і палола проса.

Раптам пачулася песня. Рэхам адгуквауся голас і далёка каціуся па лесе. Я нібы праснуся і пачаў слухаць уважліва песню. Гэта была такая сумная, такая манатонная мэлёдый, што яна так хапала за сэрца што здавалася яно разарвецца ад гэткіх сумных гукаў.

Я спыніў каня каб паслуҳаць песню. Словы да магілы урэзalіся у маёй памяці, не таму што яны былі асаблівыя, словы былі простыя, а мэледыя непаупорная.

Песня гучэла так:

Кругом, кругом балоцечка,
У сярэдзіне паляначка,
Там гуляла паненачка.

Ня ведаю ні пачатку, ні канца гэтай песні, але па сумна-лірычнай мэлёдый можна было здагадацца пра нейкую цяжкую падзею.

У нашай вёсцы гэтай песні ня пелі і больш нідзе і ніколі я яе ня чуў.

Многа чуу я беларускіх песняў і песняў іншых народаў, але ні адна з іх не кранула так глыбока маю душу.

Тая-ж песня параніла маё сэрца на усё жыцьцё. Прайшло каля 35 год з таго часу, а варта мне прыпамянуть яе на сэрцы робіцца цяжка-цяжка і плакаць хочацца.

- 0 -

Ул. Клішэвіч

Не, ня радуе съвет мяне,
Патухаюць задумна вочы,
Ноччу чэрці бягуць па съцяне
І зласльва з мяне рагочуць.

Хоць на шыю вяроўку вяжы,
Сэрца тант непамерна застукаў.

Закруцілі хвастамі вужы,
Лезуць кверху галовы гадзюкаў.

Вырастаяць страшыдлы наўкол,
Усапрауднасьці прыкрая казка.
Стая шкілет прад вачымі на пол
І сухімі касьцямі заляскау.

За паверхам пад землю паверх
Апусьціўся у вачох анямелы.
Чую косы узынімаюца уверх,
Чую гадаў халодныя цэлы.

Гэта прауда была, ці не?...
Не адбіцца ад страху ночы.
Скачуць чэрці на белай съяніне
І ад радасьці кпінна рагочуць.

21 траўня 1957.

A. Блок

Пела дзяучына у царкоўным хоры
Іра тых што забылі у чужым kraю,
Іра усіх караблёў што выйшли у мора,
Іра тых што забылі радасьць сваю.

Так пеў яе голас, даносіўся вуха,
На белым плячы яе променъ зъязу.
А з цемені кожны глядзеў і слухаў
Як променъ на сукні яе съпяваў.

Здавалася усім што радасьць будзе,
Што у ціхай прыстані усе караблі,
Што на чужыне далёкай людзі
Светласць жыцьця сабе здабылі.

Быў голас прыемны, а променъ тонкі
Царскіх варот адлюстроуваў спад.
Плач чууся дзіцячы таемна звонкі
Аб tym што ніхто ня прыдзе назад.

Пераклаў з расейскай мовы У. Клішэвіч

Надпіс На Камяні

Вясёлых дзён жыцьця не замянай на гнеў,
Сюды апусьцішся - забудзь на усё што меў. у.к.

З БЕЛАРУСКА ГАЖЫЦЬЦЯ
*****

СВЯТКАВАНЬНЕ 39-ТЫХ УГОДКАЎ СЛУЦКАГА ПАУСТАНЬНЯ
НОТТИНГАМ /АНГЛІЯ/

У гэтым годзе падгатоўка да съяткаваньня угодкаў Слуцкага Паустаньня у Ноттінгам пачалася значна раней чымсь у мінулыя гады. Прычынай гэтага было тое, што Дастойны Случчак, Прэзыдэнт БЦР Праф. Р. Астроўскі даў згоду прыехаць у Ноттынгам, а таксама сябры БВФ з другіх аддзелаў прыабязалі далучыцца да съяткаваньня. Дзеля гэтага руплівасці нікому ня бракавала у падгатоўцы съяточнай Акадэміі.

У нядзелю 29-га лістапада 1959 г. сябры БВФ і усе Беларусы Ноттынгама сабраліся у сваёй царкве, каб памаліцца за жывых і памершых сваіх суродзічах. Багаслужба пачалася агадзіне 11-й раніцы. Некаторыя прыежджыя былі першы раз на Багаслужбе у Беларускай Праваслаўнай царкве. Пасля абедні, а. Алег Мірановіч адслужыў паніхіду за усіх палёгших змагарох за беларускую справу. На заканчэнні а. Алег сказаў зъмястоуную рэлігійна-патрыетичную пропаведź, ды падзякаваў Яго дастойнасці Прэзыдэнту БЦР за Ягоную прысутнасць на Багаслужбе.

У часе Багаслужбы пяяу свой хор, зложаны з прыхажан.

У гэтым-жа самым часе у Украінскай Грэка-Каталіцкай царкве адправіў Багаслужбу а. Часлаў Сіповіч для Беларусаў каталікоў. Начын а. Часлава трэба ўжыра прывітаць. Гэта адзіны правільны шлях утрымаць хрысьціянскую мараль на належнай вышыні сярод Беларусаў, ды правільны шлях да нацыянальнага адзінства.

Сапраўды, прыемна было перажываць, калі на просьбу Начальніка КІІ ВВФ да а. Алега, а. Часлава і усіх прысутных, каб адкрылі Акадэмію супольнай малітвай, паплыла мілагучная мэледыя малітвы "магутны Божа" ад душы і сэрца усіх Беларусаў бяз розніцы іх рэлігійнай прыналежнасці.

Залі, у якой адбывалася акадэмія, была пасъяточнаму прыбрана. Пасля малітвы, Начальнік Краёвага Штабу прывітаўши прысутных, прачытаў прысланыя прывітаньні.

З асабістымі прывітаньнямі выступалі: Кіраўнік Аддзелу БВФ у Манчэстэр гасп. М. П. і Старшыня ХАБР з Лондану гасп. А. М. Съяточны рэфэрат з нагоды угодкаў Слуцкага Паустаньня зачытаў гасп. А. В. Наступна, з прамовамі выступіў а. Часлаў Сіповіч. У ёй а. Часлаў схарактэрываў абставіны сучаснага грамадзкага жыцьця на чужыне, зазначаючы, што Беларусы па натуре сваёй маюць мягкі характар і на гэтам часта

/Працяг на балонцы 20-ай/

УРАЧЫСТАЯ АКАДЭМІЯ З НАГОДЫ "УСЯСЬВЕТНАГА ГОДУ БЕЖАНЦАЎ"

У нядзелю 13-га сіння 1959 г. у Штутгартскай "Лідэргальле" адбылася урачыстая Акадэмія прысьвечаная "Усясьветнаму Году Бежанцаў".

Запросіны на акадэмію разаслаў міністар па справах бежанцаў гасп. Эдуард Фідлер.

На сьвяткаваньні прысутнічалі Міністры з Бадэн-Вюртэнбергіі на чале з міністром-Прэзыдэнтам гасп. Кісінгер, адказная нямецкая урадавая асобы, Высокі Камісар для бежанцаў ад Аб'еднаных Нацый у Женеве др. Аўгуст Р. Ліндт, прадстаўнікі ад нямецкіх дабрачынных і прыватных колаў, а таксама прадстаўнікі ад розных нацыянальных Прадстаўніцтваў.

Ад Беларускага Прадстаўніцтва быў запрошаны Старшыня Дэлегатуры БЦР у Нямеччыне гасп. Д. Касмовіч.

Мастацкую частку выканала Штутгартская Філармонія.

Акадэмію адчыніў міністар Фідлер, які прывітаў усіх прысутных гасцей. Міністар падкрэсліў, што робяцца усе магчымыя заходы, каб як найхутчэй ліквідаваць апошнія баракі для бежанцаў.

Затым, міністар Прэзыдэнт Кісінген зъяўніўся да прысутных, да нямецкага мясцовага насельніцтва прыйсьці з дапамогай усім бежанцам ня толькі матар'яльна, але таксама і маральна, адчыніць сваё сэрца да іх, каб яны бачылі і адчулы шчырае спаўчуюцьцё у іхняй нядолі і лёсе. Гучныя аплодысменты былі падзякай за цеплыя і шчырыя слова Міністра Прэзыдэнта.

Высокі Камісар па справах бежанцаў зъяўніў прысутных увагу на долю мільёнаў бежанцаў на усім сьвеце, якія, ня гледзячы на цяжкія матар'яльныя варункі, хочуць жыць у вольным сьвеце.

Абавязкам кожнага вольнага чалавека - дапамагчы гэтым людзям, пазбауленым свайго роднага краю.

Старшыня дэлегатуры БЦР гасп. Касмовіч у кароткай прамове падзякаў высокаму Камісару і Міністру Прэзыдэнту за цеплыя і шчырыя слова, за зразуменіе бежанскага пытання і за дапамогу, якую яны нясуць усім патрабуючым людзям, пазбауленым сваёй Бацькаўшчыны - у тым ліку і Беларусам.

Высокі Камісар і міністар Прэзыдэнт цікавіліся жыцьцём беларускай эміграцыі у Нямеччыне і у іншых краінах разсяленія.

На заканчэнні Штутгартская Філармонія адыграла частку з музычнага твору Ф. Шубэрта.

/Працяг з балонкі 18-ай/

беларуская грамадзкасцьць бывае стратна.

У далейшым, Начальнік КШ запрасіў Дастойнага Госьця, Прэзыдэнта Беларускай Цэнтральнай Рады Праф. Р. Астроўскага, якога прысутныя віталі гучнымі воллескамі. Гасп. Прэзыдэнт, у форме даступнай для усіх сабраных, зрабіў агляд сучаснага міжнароднага становішча, насьветліў магчымыя здарэньні у будучыні, зазначаючы, што ня гледзячы на тое, што мы ня маєм ракетаў, ані атомных бомбаў, мы, Беларусы, мусім старацца свой абавязак перад Бацькаўшчынай выкананць у іншым спосаб, інфармуючы краіны вольнага съвету аб нашых патрэбах і жаданьнях. дзеля гэтага патрэбны публікацыі у ангельскай мове, якія-б давалі праўдзівыя весткі аб Беларусі і беларускім народзе.

На заканчэньне Ноттінгамская мастацкая група пад кіраўніцтвам гасп. У. Капача, выканала патрыятычныя песні. Асаблівая увага была звернена на дзьве маладыя дзяўчынкі з Мэльтон-Моўбры, каторыя супольна выканалі патрыятычны вершык. Гасп. Капач у сваёй прамове паставіў іх як прыклад для тых бацькоў, дзеці якіх ня ведаюць сваёй роднай мовы.

Пасля мастацкай часткі, мінутнаю цішынёю ушанавалі памяць палёгшых Змагароў, а Нацыянальным гімнам закончылі акадэмію.

Пасля акадэміі на той-жа залі было уладжана гасціннае прыняцьце для усіх прысутных.

Ці ведаеце вы, што?...

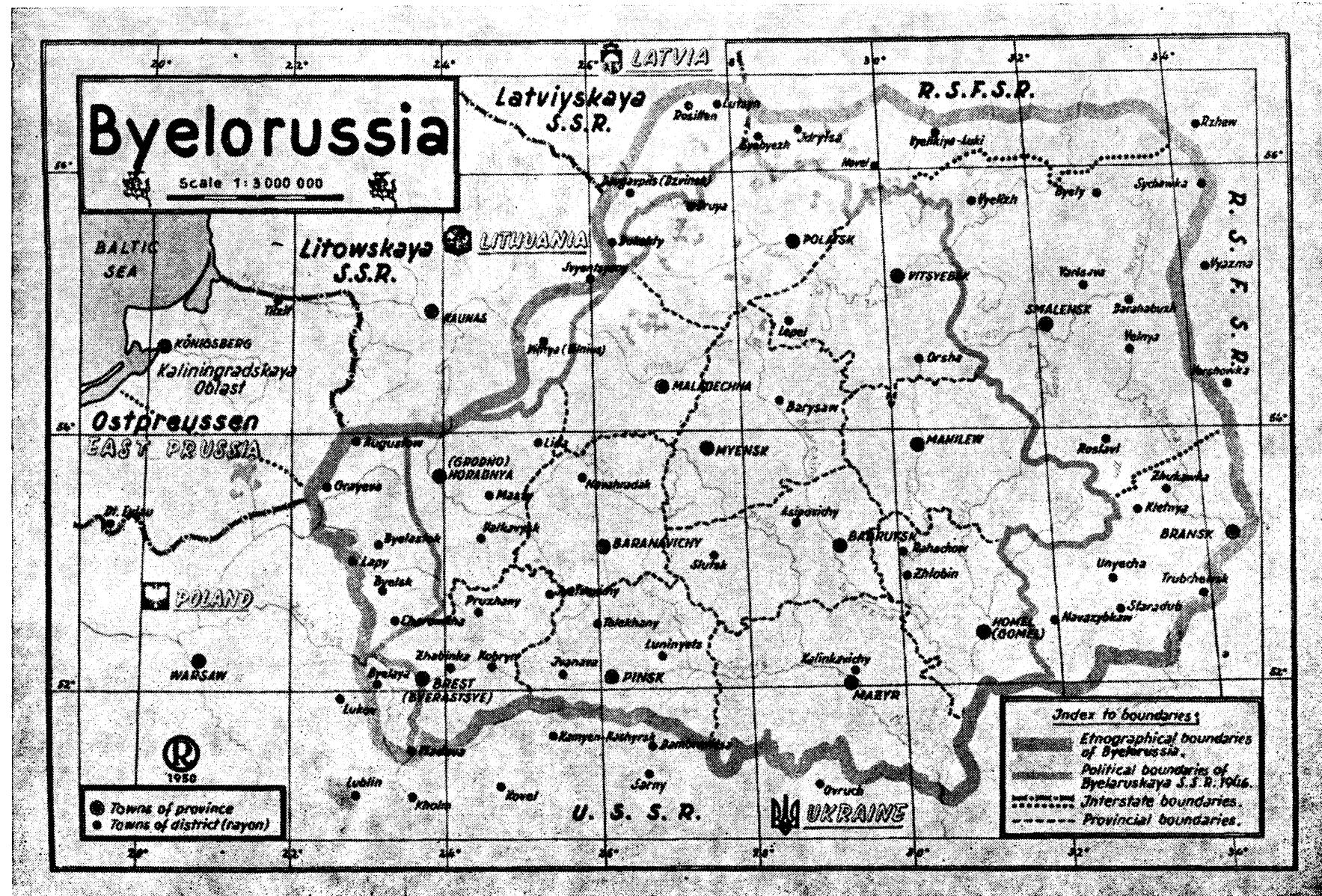
... для того, каб атрымаць штучнымі шляхам сонечную энэргію на працягу адной хвіліны, то давялося-б спаліць столькі вугалю, колькі здабываюць яго ва усіх краінах съвету за поўтара года.

... на вытворчасць адной тоны сталі выдаткоўваецца 270 тон вады.

ЦАНА ЧАСОПІСУ "АБ' ЕДНАНЬНЕ" ЗА №

У Вяліка-Брытаніі	I шылінг	У Аўстраліі	I/6 пенаў
У США і Канадзе	З. цэнтаў	У Нямеччыне	60 фэнігаў

" РЭДАГУЕ ГАЛОЎНАЯ УПРАВА ХАБР У ЛЕНДАНЕ "

UNITED CHRISTIAN BYELORUSSIAN WORKERS IN GREAT BRITAIN
 57, Cathnor Road, London, W. 12. Tel.: SHE-8440